

Davida Hesse-Lilienberg

THORSTEN ANDERSSON

I samband med ett studiebesök i Stockholm hösten 1939 träffade jag operasångerskan Hjördis Schymberg. När hon hörde att jag kom från Kristianstad frågade hon om jag kände till Davida Hesse-Lilienberg – levde hon och bodde hon fortfarande i Kristianstad? Jag kunde bekräfta detta, jag hade då nyligen varit gäst i hennes hem. Hjördis Schymbergs undran hade en speciell orsak. Under sin utbildning vid operaskolan i Stockholm hade hon haft som lärare själve operachefen, den legendariske John Forsell. Han hade varit mycket krävande, rentav ganska svår och mycket sparsam med beröm. Någon sällsynt gång kunde han ge ett visst erkännande med orden: ”Ja, ja, lilla fröken, det där lät ju inte så illa, men som Davida Hesse kommer Ni aldrig att kunna sjunga!” Det väckte hennes nyfikenhet beträffande denna då så gott som helt glömda storhet. Hon fick i alla fall veta att Davida Hesse under början av 1900-talet varit operapublikens stora idol och förespått en lysande internationell karriär som hon emellertid avstod från genom att gifta sig. Den 28 augusti 1939, några dagar före vårt sammanträffande hade Hjördis Schymberg för första gången sjungit *La Traviata* av Verdi mot Jussi Björling och haft en stor succé. Att ge upp en lovande karriär på grund av giftermål var för Hjördis otänkbart! Hon fick ett långt liv – 99 år, som slöts den 8 september 2008.

För egen del visste jag inget om Davida Hesse innan jag 1938 hamnade i Kristianstad. Genom vänner och bekanta fick jag höra henne omtalas med

Hjördis Schymberg (1909–2008)

*Erik Lilienberg
(1872–1942)*

*Christina Nilsson
(1843–1921)*

stor aktning och att hon varit en av landets mest firade operaartister. Så vitt jag minns var det i samband med att häradshövding Lilienberg avgick som ordförande i Villands Härads Hembygdsförening som jag blev inviterad till eftermiddagste i parets vackra bostad på Västra Boulevarden 41. Som medhjälpare till dåvarande sekreteraren i Skånes Hembygdsförbund Harald Olsson, senare Skånes förste landsantikvarie, hade jag medverkat vid uppmättningsarbeten i samband med tillkomsten av föreningens hembygdspark på Kjugekull. Bostaden hade tidigare innehafts av majoren och tonsättaren Axel Wilhelm Lagercrantz. Han hade varit en av Christina Nilssons främsta mecenater och som ett tack för detta hade hon gett två konserter i läroverkets aula (nu Söderportsskolan) i oktober 1881. Som Lagercrantz' gäst hade hon mottagit folkets hyllning från bostadens balkong. Det var alltså i en värdig och traditionsrik miljö som vi välkomnades av husets värdinna, på sin tid spådd att bli en Christina Nilssons efterföljare. Jag minns henne som en charmerande, vänlig och livfull äldre dam med enkel, naturlig värdighet. Tyvärr fick jag aldrig höra henne sjunga. Däremot visade maken prov på sin skicklighet som pianist, han var mycket musikalisk och gjorde stora insatser till förmån för stadens musikkiv.

När jag nu skall försöka ge en samlad bild av Davida Hesses liv och insatser som sångerska förvånas jag över hur lite denna en gång så stora sångartist blivit ihågkommen. Främsta orsaken är givetvis att hennes aktiva verksamhet blev så kort. I det stora verket Svenskt biografiskt lexikon söker man förgäves under hennes eget namn. Här är hon endast nämnd med några rader i samband med hennes mans släkthistoria. Större utrymme ägnas henne i samlingsverket Svenska män och kvinnor, del 3. I Alfred Rundbergs "Svensk operakonst" (1952) sid 254 framhålls hennes stora popularitet. Men en mera omfattande presentation har Arvid Selling ägnat henne i boken "Teaterfolk" (1912) sid 125–131.

Signe Davida Augusta Hesse föddes 29 januari 1877 i Gävle som dotter till

fotografen Johan Almar Oscar Hesse (kallade sig Hjalmar) och hans hustru Caroline Dybeck. Efter att ha genomgått Franska skolan i Gävle antogs hon 1895 – 18 år gammal – som elev vid Musikaliska Akademien i Stockholm där hon 1901 avlade musiklärarexamen i pianospel och sång. Som sånglärare hade hon tidens ledande expert, Julius Günther, för vilken hon fortsatte att studera ännu ett år och därefter i plastisk och scenkonst för Signe Hebbe. År 1904 debuterade hon på Kungliga Teatern i Stockholm (nu Operan). På den tiden omfattade debuten tre roller. För Davida Hesse gällde det Zerlina i Mozarts "Don Juan", prinsessan i dansken P. E. Lange-Müllers "Vikingablod" och Susanna i Mozarts "Figaros bröllop". Debuten var framgångsrik och ledde till engagemang. Under de närmast följande fem åren framträdde hon i mer än 20-talet större sopranroller. "Hon blev snart en mycket populär sångerska. Hon sjöng med smak, musikalitet och känsla, hennes framträdande var mjukt och behagligt och hon verkade alltid sann i sina olika uppgifter." (Rundberg).

"Bland större roller hon utfört och i hvilka hon steg för steg och ton för ton utformat sin konstnärliga uppgift och arbetat sig in i publikens gunst, må nämnas Marcellina i "Fidelio" – en svår roll Mignon, Anna i "Muntra fruarna" ... Mimi i "Boheme", Zelida i "Konung för en dag", M:me Butterfly ..." (Selling). Den sistnämnda rollen var hon först med att kreera i vårt land vid dess urpremiär här den 1 augusti 1908. Härefter "blev detta hennes namn och ingen tog miste på vem som avsågs" (Rundberg). Det anses att hennes gestaltning av denna roll blev stilbildande för de närmast följande generationerna.

Davida Hesses höga, vackra och välskolade sopranröst ägnade sig väl för koloratur. Hennes intelligens, temperament och stilkänsla gjorde henne till sin tids stora publikidol och hon förespåddes en lysande internationell framtid. Under intryck härav lämnade hon Kungliga Teatern och vistades vintern 1909–10 i Berlin där hon studerade för en känd peda-

Davida Hesse-Lilienberg i rollen som Mignon i Opéra-Comiquen med samma namn av Ambroise Thomas

gog, fru Emerick. Hon erbjöds engagemang vid Komische Oper men måste avstå på grund av sjukdom. Hon återvände till Stockholm och Kungliga Teatern från hösten 1910, tog sig ett års vila från januari 1911 och var under sommaren åter i Berlin som elev hos en mr Ferguson, känd amerikansk sånglärare och romanssångare. Från 15 januari 1912 var hon åter tillbaka på Kungliga Teatern men under de närmast följande åren gjorde hon endast enstaka gästspel. Däremot medverkade hon vid en del konserter i Stockholm och Göteborg, främst intill 1926 hos Konsertföreningen i Stockholm, nu Kungliga filharmonikerna. En gång var hon gäst här tillsammans med pianisten och kompositören Sergej Rachmaninov. Sedan 1921 var hon medlem av Kungliga Musikaliska Akademien. 1923 erhöll hon medaljen Litteris et Artibus.

Främsta anledningen till att hon lämnade scenen var att hon 1910 gift sig och bildat familj. Maken, Bernt Erik Viktor Lilienberg, som tillhörde en gammal juristsläkt, var född 12/3 1872 i Stockholm, student i Karlskrona 1890, jur. kand. i Uppsala 1899 och 1906 fiskal i Skånska hovrätten i Kristianstad samt 1911 revisionssekreterare i Stockholm. År 1917 utnämndes han till häradsförvaltare i Villands domsaga och flyttade till Kristianstad. Här bodde familjen en tid i huvudbyggnaden på Hammarshus dit domarekansliet också var förlagt. Det flyttades sedan till Fjälkinge och familjen bodde slutligen som nämnts vid Västra Boulevarden. Erik Lilienberg var starkt engagerad i lokalpolitiken, mångårig ledamot av stadsfullmäktige och drätselkammare (=kommunstyrelsen) och dess ordförande 1926–40. Han hade flera andra uppdrag, bland annat var han mångårig ordförande i stadens orkesterförening och gjorde stora insatser för musiklivet. Det var tack vare honom, fullmäktiges ordförande,

B. J. Jönsson och musikdirektören Ille Gustafsson som staden 1936 fick sitt konserthus. Erik Lilienberg gick i pension från domareämbetet 1942. Han avled här 1959.

Davida Hesse-Lilienbergs sista offentliga framträdande lär ha varit som solist i den kantat med text av prosten Matheus Lundborg och musik av musikdirektören Olof Wadborg som framfördes den 3 januari 1928 vid firandet av Trefaldighetskyrkans 300-årsjubileum. Hennes röst finns emellertid bevarad i tidiga grammofoninspelningar. De första upptagningarna i vårt land gjordes med John Forsell av ”The Gramophone and Typewriter Ltd”, förkortat ”G & T”, senare

John Forsell (1868–1941)

”His Masters Voice” (HMV). De gjordes i mars 1903 på Hotell Rydberg. Forsell förstod att utnyttja grammfonens möjligheter att nå ut till en stor publik och hans diskografi omfattar inte mindre än 170 nummer från 1903 till 1922. Davida Hesse gjorde sina första inspelningar redan debutåret 1904 men inte för G & T utan för ett bolag som kallade sig ”Lyrophon” och omfattade fyra skivsidor. De följdes 1907 av tre i februari och fyra i oktober, således inalles 11, men nu på ”G & T”. Vid denna förenings (Gamla Christianstad) möte den 14 februari 1990 som ägnades musiklivet i Kristianstad genom tiderna presenterade en av medlemmarna, fru Helena Måhlgren, Davida Hesse och lät oss då höra ett par av hennes inspelningar. Den tekniska kvaliteten gör väl sångerskan inte helt rättvisa men vittnar dock om en ovanligt fin sångartist. En av de fyra senaste skivsidorna upptar den skvalduetten ur Thomas opera Mignon, där Davida Hesse sjunger mot John Forsell. Den har spelats över på CD och ingår i en box med titeln ”John Forsell den siste sångarfursten”. Samarbetet mellan de båda var tydligen mycket fint vilket Davida omvittnat i sitt bidrag ”John Forsell som motspelare” i Operans hyllning ”Boken om John Forsell” till hans 70-årsdag den 6 november 1938 (sid 40–43).

Sina sista levnadsår tillbragte Davida Hesse-Lilienberg i Stockholm, där hon avled den 23 juni 1964. Hon efterlämnade två döttrar, Märta, född 1911 (gift Broms, ordförande för Kristianstadsflickorna, jfr sid 48ff) och Eva, född 1913. Den senare följde mammans exempel och utbildade sig till sångerska. Hennes röst var väl aldrig så stor att den lämpade sig för operascenen, varför hon mest ägnade sig åt operett och konserter. Här i Kristianstad hörde jag henne som solist vid ett par konserter 1939 och 1941 samt sommaren 1942 på Sommarlusts friluftsscen som Magnolia i Jerome Kerns ”Teaterbåten”.

För uppgifterna om grammfoninspelningar har jag att tacka Robert Johanneson, Gratia Dei, som har en av landets största samlingar av klassisk musik på ”stenkakor”.